

- Kjetil Jakobsen

- Herre i eget hus? Norsk ideer om medborgerskap og demokrati sett i en kosmopolitisk kontekst

KJETIL JAKOBSEN (RED.)
VERDENSBORGERSKAPETS
IDÉHISTORIE

1 Den vestlige tradisjonen

UNIPUB

Tre kunnskapsområder

- globaliseringsteorien,
 - kosmopolitismens idéhistorie
 - globalhistorien.
-
- «All historisk erfaring taler mot kosmopolitismen. Men all realitet taler for.» H.G. Wells

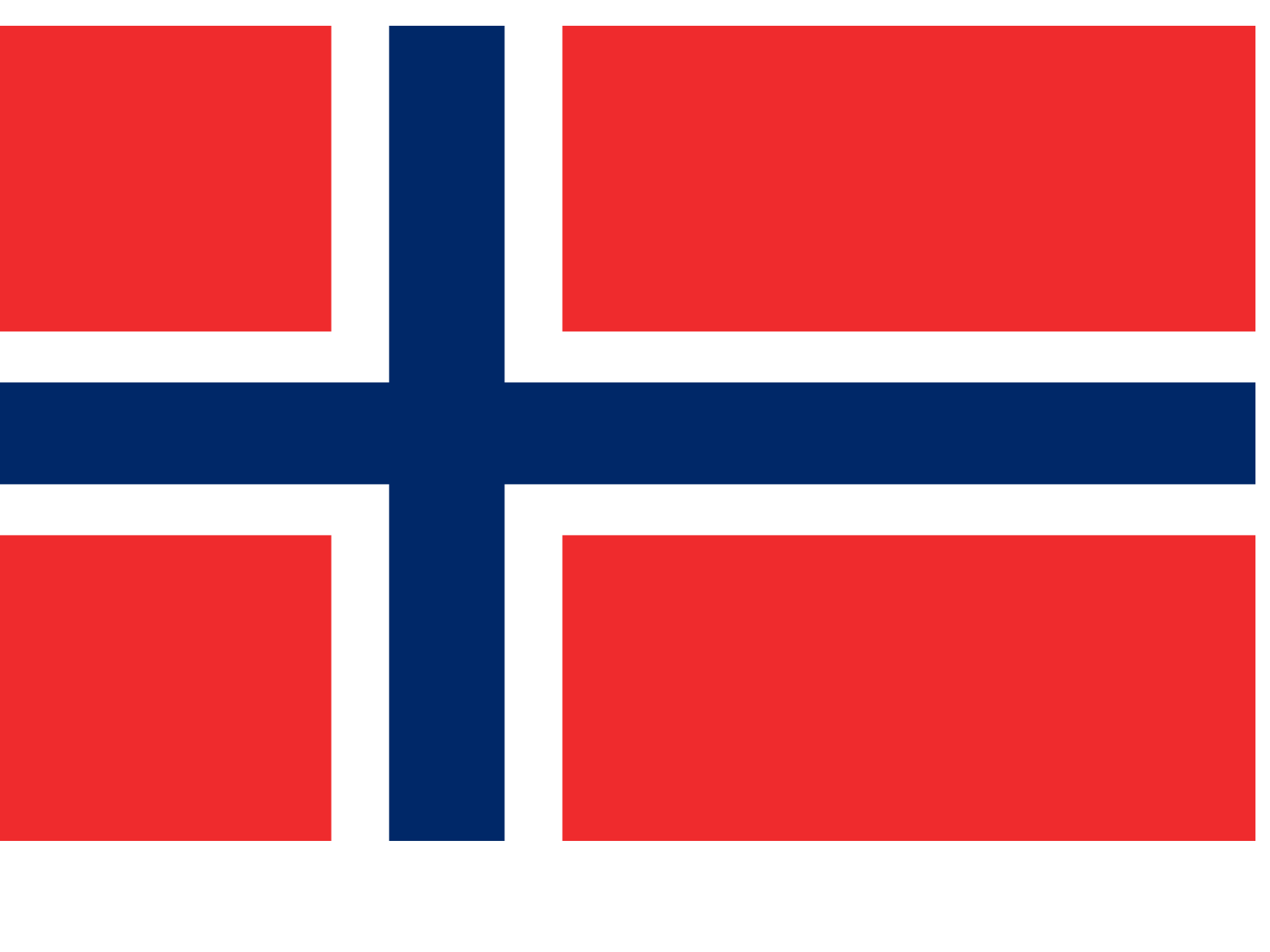
globaliseringas tidsalder

- Prosessene i samtida som fratar verden tregheit og bidrar til å gjø̀re avstand uvesentlig
- Rommet blir glattere, tida også.
- Alle tings *interconnectivity* øker

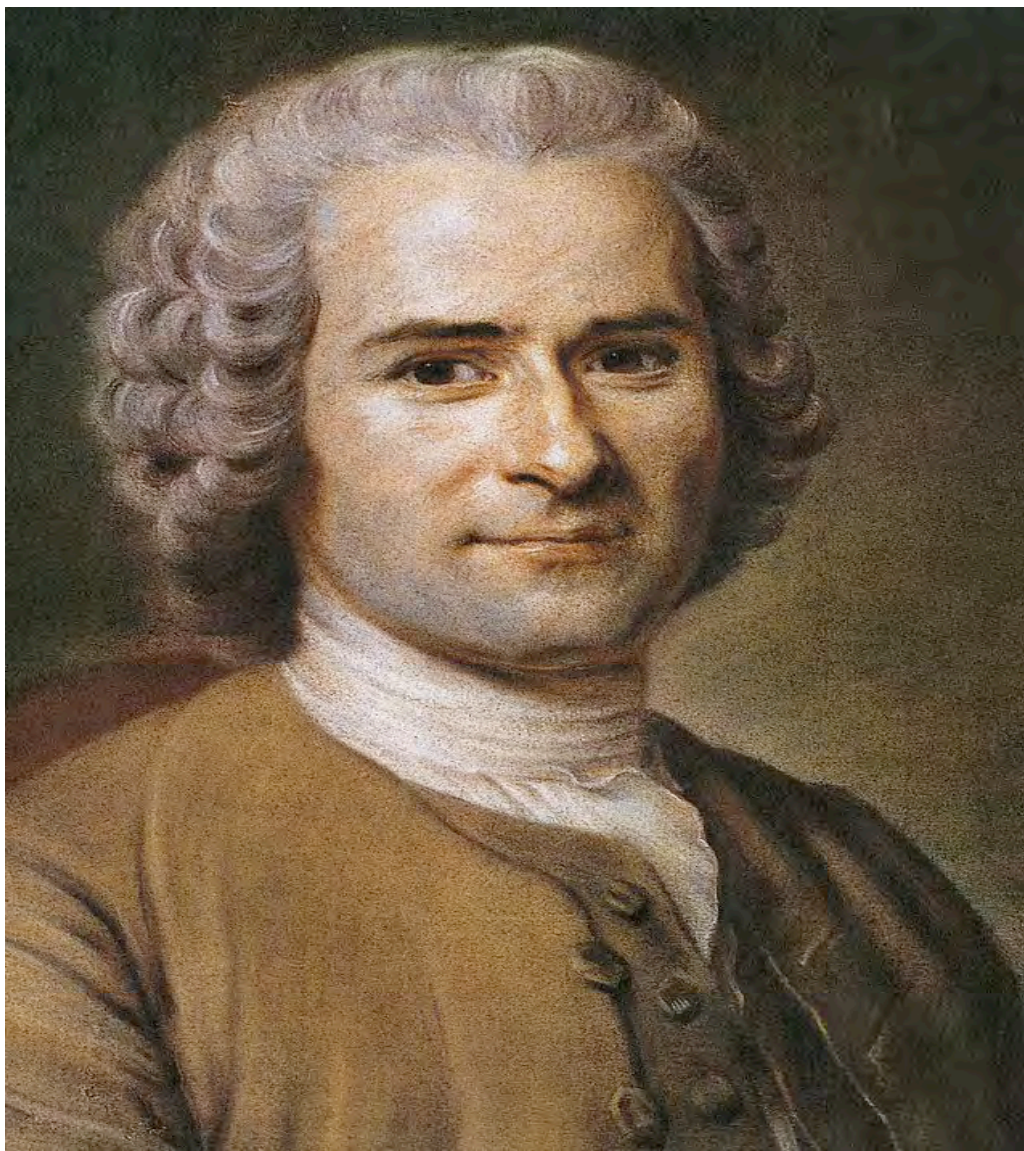
- I nasjonalismeforskningen skiller man normalt mellom to hovedmodeller for nasjonal identitet, den statsborgerlige knyttet til navn som Jean Jacques Rousseau og Ernst Renan, versus kulturnasjonalismen assosiert til J.G.Herders og G. Fichtes teorier.

Jean-Jacques Rousseau

Reidar Aulie: „Arbeiderbevegelsens utvikling i Norge“

Tomasso Campanella 1568-1639

*CAMPANELLAM nunc audire, et cernere mallet:
quis rectè et quantis fuerit, sua scripta loquuntur.
Parentauerint chanalistiche . I. Mitannoür meminit*

MEXICO.

MEXICO, REGIA
ET CELEBRIS
HISPANIE NO:
VAE CIVITAS.

CUS

CO.

CVSCO. REGNI PERV
IN NOVO ORBE CIVIT.

UTOPIAE INSVLAE FIGVRA

View of the city of Constantinople in 1724.

Collection Science-Fiction

Gabriel Tarde

**FRAGMENT
D'HISTOIRE FUTURE**

I vår globalitet (globaliseringa:)
Nasjonalstaten fortsatt viktig jf
Afghanistan og Somalia

Men nasjonalstaten redskap for
det overnasjonale snarere enn
motsatt

Utfordringa er ikke å få til overnasjonal styring!

Slik styring finner allerede sted på de fleste av livets områder (transport, kommunikasjon, helse, utdanning, foregår en utstrakt og detaljert overnasjonal styring som nasjonalstaten strør sand på).

Faren er at vi bygger ned demokratiet til fordel for verdensrett og såkalte "tekniske standarder". Utfordringa er å skape demokratiske rammer rundt den overnasjonale styringa.

Ich bin auch ein Berliner!

- John F. Kennedys hilsen til Vest-Berlins befolkning er det mest berømte fyndordet fra den kalde krigens epoke. Verden var blitt som Berlin.

Kommunikasjonsteknologiene hadde krympet den, til en eneste storby, men delt i to bittert rivaliserende leirer. Det kapitalistiske demokratiet sto mot det kommunistiske diktaturet. Berlinernes skjebne var alles skjebne.

- Nå, etter murens fall er vi verdensborgere, enten vi vil eller ei, ja enten vi vet det eller ei. Vi er alle berlinere het det i Kennedys tidsalder. I Obamas tidsalder er alle verdensborgere.

en kosmopolitisk idétradisjon

- Hvordan det fremmede og det globale har vært tenkt og "tenkt ordnet".
- Begynner ikke med eksklusjon og avgrensning av en gruppe mennesker til et "folk" og et territorium for å så å diskutere hvordan disse/dette best skal styres
- Eks. Bergson – Det lukkede versus det åpne samfunn (det autoritære versus det demokratiske).

Tresnitt 1505

Utopilitteraturen. Et annet samfunn er mulig

- Middelalderens autoritet var Aristoteles. Renessansen: Platon.
- Sagnet om Atlantis. – Platons Timaios, Kritias.
Overflodssivilisasjon dømt av gudene til brå undergang for sin materialisme.
- Platons Staten.
- Peter Bruegel Schlaraffenland, Rabelais théleme.
- Christine de Pisan . Damenes by Søkeord: "uten autoritet",
"lærde doktorer" Søkeord "*forsvarsverkene*", "litteraturens felt"
- Thomas More, Utopia. 1516. Raphael Hythloday
- Utopiene ikke nødvendigvis perfekte.

To nye sjangrer for tankeeksperiment: Utopi og essay

- Thomas More Utopia 1516 Vasco de Quiroga
- Francis Bacon og Thomasso Campanella
- Vitenskap og kunst
- Utopi høflighetens betydning

Hvorfor assosierer vi Rousseaus navn med «the myth of the noble savage»?

- Ellingson, Terry Jay 2001. *The myth of the noble savage*.
- forklaringa å finne i antropologifagets utvikling i den engelskspråklige verden i den andre halvdel av 1800-tallet. Influert av darwinismen formet antropologien seg i denne perioden som en forsøksvis vitenskapelig begrunnet rasisme, en fysisk antropologi. Den nye «vitenskapelige» rasismen trengte ei vitenskapelig skyteskive som samtidig var ei politisk skyteskive. Rousseau var venstresidas filosof og hans likhetstenkning ble blinket ut som den naturvitenskapelige antropologiens skyteskive. De konservative antropologene og raseforskerne John Crawford og James Hunt var sosialdarwinister som ville legitimere det britiske imperiet raseteoretisk, og som støttet sørstatene i den amerikanske borgerkrigen. De to stilte bevisst revolusjonsikonet Rousseau til ansvar for den «myth of the noble savage» som raseforskningen skulle gjendrive.

Rousseau moralen er sosialt konstituert

- «Før denne overgangen tenkte menneskene bare på seg selv, men nå når plikten og retten trer i stedet for drifter og begjær, er de nødt til å handle etter andre prinsipper og må rådspørre fornuften før de følger sine lyster. Det er nok så at de må gi avkall på mange fordeler naturen gav dem, de får store fordeler til gjengjeld, evnene blir oppøvd og utviklet, ideene får større rekkevidde, følelsene blir foredlet, hele deres sjeleliv blir høynet.»^[i] Rousseau er nærmest lyrisk når han beskriver hvordan samfunnet løfter naturmennesket. «Av et sløvt og innskrenket dyr» framstår «et intelligent vesen, et menneske».^[ii] Det skal imidlertid understrekes at naturtilstanden her ikke sammenliknes med et hvilket som helst samfunn, men med det borgerlige samfunnet (*l'état civil*). Skulle samfunnet være føydalt og ufritt kan nok selv naturtilstanden være å foretrekke.

Bare innenfor rammen av språket og samfunnet kan handlinger eller mennesker være gode eller onde

- I de tre hovedverkene *Om ulikheten* (1755), *Émile* (1762) og *Om Samfunnspakten* (1762) framtrer moralen alltid og utvetydig som sosialt konstituert.
- Likevel gir Rousseau moralen et feste i naturen. Dette gjør han ved å hevde at selv om evnen til å skille godt fra ondt er forbeholdt samfunnsmennesket, så er evnen til medlidenhet (*pitié*) naturgitt. [\[i\]](#) Naturmennesket har ingen moral, men det har en moralsk *sensibilitet*, en følsomhet som dessverre kan ødelegges gjennom feil sosialisering. Det er barskt og robust, med fintregistrerende hørsel, syn og lukt. Det er naturlig sosialt, men savner begrep om moral.

Hva tjener naturtilstanden til?

- Rousseau sentral tenker i kosmopolitismens historie. Utopien om en europeisk konføderasjon
- Forfatteren presiserer at *Om samfunnspakten* er en torso og at den skal følges opp av et tilsvarende verk som drøfter hvordan republikkene kan trygge freden ved å organisere seg i statsforbund (kom aldri, må nøye oss med tekstene om abbé de Saint-Pierre).
- (søkeord "Sardinia" Herr abbé de Saint-Pierres prosjekt om evig fred)

Om samfunnspakten (1762)

- Rousseau avviser bestemt at menneskene er født like. Det er tvert imot store forskjeller
- på dem både når det gjelder talent og fysisk styrke. Derimot er menneskenefødt frie. *Om samfunnspakten (Du contrat social)* begynner
- med fyndordet: «Mennesket er født fritt, men overalt er det i lenker.»
- Denne friheten er umistelig. Menneskene kan ikke gi den fra seg utenå gi slipp på sin egenart, sine rettigheter, ja sine plikter.

Rousseau forts

- deltakerdemokrati,
- Allmennvilje (Motsatt alles vilje)...
- sosial ingeniørkunst. Alt er politikk. Det ondes problem – Lisboa 1755

- Men politikken har grenser (naturtilstanden)
- Rousseaus naturmenneske er mennesket forut for språket og dermed forut for samfunnet, henvist ene og alene til sansningen. Slik sett er naturmennesket alltid til stede *ved* samfunnet
-

- Rousseaus *Samfunnspakt* er på sitt første og grunnleggende trinn simpelthen en kontrakt som borgeren gjør med naturmennesket i sitt indre. Slik blir han sin egen lovgiver og dermed fri. Den sosiale ingeniørkunsten begynner med at borgeren undertvinger sin indre villmann. Dermed er vi tilbake ved utgangspunktet, den aristoteliske læra om barbaren som naturlig slaveri. Den som lever etter sine lysters impulser, er slave (*l'impulsion du seul appetit est esclavage*), skriver Rousseau. Bare som fornuftsvesen som gir seg selv loven er mennesket fritt: «Den som lyder en lov han har gitt seg selv er fri»^[1] heter det med ei berømt formulering som Kant overtok. Rousseau internaliserer den naturlige slaven. Barbaren er blitt sannheten om Europa. Men fortsatt er Europas prosjekt å utvikle barbaren, gi han velstand og sunnhet, vitenskap og teknologi, gjøre han til europeer ved å tilby ham samfunnskontrakten og dermed det rasjonelle livet. Vi skal hjelpe barbaren ut av paradiset og inn i moderniteten, han skal hjelpe oss til å gjenfinne vår menneskelighets kilde.

Fougeret de Monbron – 1706- 1760

Libertinisme og kosmopolitisme

- **Kosmopolitten, eller verdensborgeren**
- Universet er ei slags bok som man bare har lest den første sida av når man ikke har sett annet enn sitt eget land. Jeg har bladd igjennom ganske mange sider, og jeg syntes at nesten alle var like dårlige. Undersøkelsen har likevel ikke vært fåfengt. Jeg hatet fedrelandet mitt. Alle tåpelighetene hos de ulike folkeslagene som jeg har levd blant, har forsont meg med det. Om jeg ikke har dratt annen fordel av reisene mine enn dette, beklager jeg verken kostnadene eller anstrengelsene.

- For meg er alle land like, forutsatt at jeg fritt kan nyte himlenes klarhet og såfremt jeg på en passende måte kan utfolde min person til den ytterste grense. Som enehersker over min vilje og fullstendig uavhengig, skifter jeg tilholdssted, vaner og klima etter egne innfall, og slik er jeg knyttet til alt og ikke fastlåst til noe.

Monbrons filosofi, forsvar for det overfladiske

- de pene og pyntelige omgangsformene deres ikke var annet enn en kompensasjon for vemmelsen og ubehagelighetene som de trekker med seg. Jeg er fullstendig overbevist om at rettskaffenhet og humanitet ingen steder er annet enn konvensjoner uten sant og virkelig grunnlag. Enhver lever bare for seg selv og elsker ingen andre enn seg selv. Og jeg er sikker på at den hederligste personen man kan tenke seg, strengt tatt ikke er annet enn en habil skuespiller som mestrer bedrageriets høye kunst bak troskyldigheten og rettferdighetens imponerende maske. På tilsvarende vis er den mest ondskapsfulle og foraktelige bare han som er dårligst til å forfalske seg. Søkeord "gjøglere"

4

En, precor, Unanimes Pax & Concordia Diva, Quae sine Terrigenum Spes perit atq; salus.

Gjør historien framskritt?

- Kant mellom tre ulike historiesyn . Han kaller dem
- det *terroristiske*, det *eudamonistiske* og det *abderistiske*.
- Profetisk historie? Viten om framtida?
- Pragmatisk argument
- Spekulativt argument
- Irreversibilitetsargument

Kants kosmopolitisme Den evige fred

- Kants kritikk av folkeretten.
-
- Likevel ingen verdensstat ...
-
- Republikken > folkeforbund
-

Publisering som den offentlige rettens transcendentale formel

- «Alle handlinger som er relatert til andre menneskers rett, og hvis maksime ikke er forenlig med publisitet, er urette.»⁴⁴³ Med transcendental mener Kant mulighetsbetingelse. Mulighetsbetingelsen for offentlig rett er at alle handlinger som er relatert til andre menneskers rett og som ikke kan stilles som en allmenn regel og forsvares offentlig, er urette.
- Publisitetsprinsippet formidler mellom moral og politikk og tilfører derfor evig fred-tradisjonen et vesentlig nytt moment. Kritikken av tradisjonen har alltid gått ut på at den er ute av stand til å forene moral og politikk.

publisitetsprinsippet

- Makthaverne søker krig for å fremme egne interesser. Men tving dem til å begrunne sine avgjørelser offentlig ut fra fornuften, og et diskursivt trykk i retning evig fred vil være innstiftet! Kant har lite pent å si om folkeretten da den etter hans mening bare kan bli effektiv om det finnes overnasjonale organer med autoritet. Så lenge ingen setter makt bak den, framtrer folkeretten som retorikk på tomgang og hykleri satt i system. Men det er interessant at alle bekjenner seg til folkeretten, påpeker Kant. Grunnen er at fornuften krever det, slik den overhodet pålegger oss å være for fred. Krig lar seg bare forsvare i paradoksale og fordekte vendinger som et middel til sin motsetning

- Kulturell kosmopolitisme
-
- Moralsk kosmopolitisme
-
- Juridisk-politisk kosmopolisme

Den store franske revolusjonen som irreversibel hendelse

- Kant tolker ikke nåtida i lys av et stort narrativ om fortid og framtid. Han undersøker hvilke *forskjeller* nåtida gjør i forhold til fortida og i hvilken grad disse kan sies å være irreversibile. Den franske rev. I *Den evige fred* identifiserer Kant tre mekanismer som gir et inntrykk av irreversibilitet. (1) Stadig flere stater blir ”republikker” (demokratier). Disse fører ikke krig mot hverandre.
- (2) Økt handel gir økt gjensidig avhengighet. (3) Økt *publisitet* virker siviliserende.
- Det tredje prinsippet er en kommentar til den borgerlige offentligheten som ekspanderte i Kants levetid og som tok form av tidsskrifter og aviser der tidas politiske og kulturelle problemer ble diskutert i relativ frihet.

Irreversible trekk som peker i retning av ei kosmopolitisk verdensordning

- 1. Republikken, den fornuftige styreformen, blir utbredt. Den store franske revolusjonen i 1789. "Demokratier" fører ikke krig mot hverandre.
- 2. Økt gjensidig avhengighet. Handel.
- 3. Publisitetsprinsippet.

Kants kosmopolitiske verdensordning

- Nasjonalstatlig suverenitet, men avgrenset av en fredskapende konføderasjon og av en (lite omfattende) verdensborgerrett.
- Kants alternativ virker veikt i lys av globaliseringa...